

CZU 159.9

<https://doi.org/10.52507/2345-1106.2026-1.49>

DEZVOLTAREA TOLERANȚEI CA STRATEGIE DE REDUCERE A COMPORTAMENTELOR AGRESIVE LA PREADOLESCENȚI

SCUTARU Albina,

doctorandă, asistent universitar,

Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău

E-mail: scutaru.albina@upsc.md

<https://orcid.org/0000-0003-4157-2286>

REZUMAT

Articolul dat analizează teoretic dezvoltarea toleranței ca strategie educațională pentru reducerea comportamentului agresiv la copiii preadolescenți. Pe baza unei analize a literaturii de specialitate, acesta evidențiază legătura dintre toleranță, empatie și autoreglarea emoțională, precum și rolul intervențiilor educaționale în crearea unei atmosfere pozitive în grupurile de elevi. Rezultatele studiului demonstrează că promovarea toleranței ajută la reducerea conflictelor interpersonale și la consolidarea abilităților de comunicare nonviolentă. Constatările sugerează că implementarea programelor de educație pentru toleranță în școli poate fi o metodă eficientă pentru prevenirea și reducerea agresivității în rândul copiilor preadolescenți.

Cuvinte-cheie: suport psihologic și pedagogic, anxietate adolescentină, situații dificile de viață, stabilitate emoțională, terapie cognitiv-comportamentală, suport psihoemoțional, adaptare, prevenirea tulburărilor de anxietate.

DEVELOPING TOLERANCE AS A STRATEGY FOR REDUCING AGGRESSIVE BEHAVIOR IN PRE-ADOLESCENTS

SCUTARU Albina,

PhD student, assistant professor,

"Ion Creangă" State Pedagogical University of Chisinau

E-mail: scutaru.albina@upsc.md

<https://orcid.org/0000-0003-4157-2286>

SUMMARY

This article theoretically analyzes the development of tolerance as an educational strategy for reducing aggressive behavior in preadolescent children. Based on a review of the literature, it highlights the connection between tolerance, empathy and emotional self-regulation, as well as the role of educational interventions in creating a positive atmosphere in groups of students. The results of the study demonstrate that promoting tolerance helps reduce interpersonal conflicts and strengthen nonviolent communication skills. The findings suggest that implementing tolerance education programs in schools can be an effective method for preventing and reducing aggression among preadolescent children.

Key words: psychological and pedagogical support, adolescent anxiety, difficult life situations, emotional stability, cognitive-behavioral therapy, psychoemotional support, adaptation, prevention of anxiety disorders.

Introducere. Adolescența este o perioadă cu schimbări semnificative în dezvoltarea mentală și emoțională, ceea ce face ca oamenii să fie mai vulnerabili la stres și agresivi. Această perioadă de tranziție este însoțită de o căutare a identității, o restructurare a mediului social și o influență sporită a factorilor externi, ceea ce duce adesea la conflicte și o instabilitate sporită. În societatea actuală, unde bullying-ul, izolarea socială și discriminarea sunt în creștere, dezvoltarea unei mentalități tolerante la adolescenți, una care acceptă diferențele și interacționează cu respect cu ceilalți, este deosebit de importantă.

Necesitatea cercetărilor privind dezvoltarea toleranței la preadolescenți se fundamentează pe creșterea frecvenței comportamentelor agresive în mediul școlar, fenomen semnalat în literatura de specialitate [1]. Agresivitatea la această vârstă este adesea asociată cu dificultăți de autoreglare emoțională și cu lipsa unor abilități de comunicare non-violentă. În acest context, toleranța este considerată un factor esențial pentru formarea unui climat educațional pozitiv și pentru prevenirea conflictelor interpersonale.

Fluxul principal de informații din domeniu evidențiază legătura dintre toleranță, empatie și coeziunea socială. Studiile recente arată că programele educaționale axate pe dezvoltarea toleranței contribuie la reducerea comportamentelor agresive și la consolidarea relațiilor interpersonale [2,3]. Totodată, cercetările subliniază importanța implicării cadrelor didactice și a părinților în promovarea valorilor toleranței [3].

Materiale și metode. Lucrarea de față are un caracter teoretic și se bazează pe analiza critică a literaturii de specialitate din domeniul psihologiei educaționale și al științelor socio-umaniste. Metoda principală utilizată a fost studiul bibliografic, prin consultarea și compararea lucrărilor relevante care abordează relația dintre toleranță, empatie și reducerea comportamentelor agresive la preadolescenți. Au fost analizate articole științifice, monografii și rapoarte educaționale, selectate în funcție de relevanța tematică și de contribuția lor la înțelegerea fenomenului. În cadrul cercetării s-a aplicat metoda analizei comparative, prin raportarea diferitelor perspective teoretice asupra toleranței și agresivității,

precum și metoda sintezei, pentru a integra rezultatele existente într-un cadru conceptual coerent. De asemenea, au fost utilizate referințe interdisciplinare (psihologie, pedagogie, sociologie) pentru a evidenția complexitatea fenomenului și pentru a fundamenta oportunitatea dezvoltării toleranței ca strategie educațională.

Comportamentul agresiv și nivelurile ridicate de stres la adolescenți nu numai că au un impact negativ asupra dezvoltării lor personale, dar reprezintă și o problemă semnificativă pentru instituțiile de învățământ și pentru societate în ansamblu. Prin urmare, metodele de prevenire a agresivității și a reacțiilor la stres sunt deosebit de relevante. O abordare eficientă este cultivarea unei mentalități tolerante, care promovează o percepție mai flexibilă și pozitivă a celorlalți, reduce conflictele și îmbunătățește bunăstarea psihologică [6].

Rezultate și discuții. În literatura științifică, toleranța este definită ca abilitatea de a respecta și accepta diversitatea culturilor, opiniilor și punctelor de vedere. Toleranța nu numai că promovează dezvoltarea relațiilor interculturale, ci este și o parte integrantă a procesului de dezvoltare, o calitate importantă ce promovează o coexistență armonioasă. În mod tradițional, în psihologie, toleranța este considerată în contextul relațiilor interculturale și al educației, precum și al rezistenței la influențe externe. La adolescenți, toleranța se formează prin interacțiunea cu ceilalți și prin dezvoltarea diferitelor forme de comunicare. Toleranța este o trăsătură de personalitate integrantă, reprezentând structura lor dispozițională. Această calitate determină dorința și capacitatea copilului de a intra în contacte sociale bazate pe respect și relații delicate, indiferent de diferențele de sex, vârstă, naționalitate sau statut social. Aceasta reflectă și capacitatea de a înțelege diversitatea lumii înconjurătoare [9].

Cercetările arată că toleranța se exprimă prin dorința de a recunoaște drepturile și egalitatea celorlalți și prin respectul față de diferite culturi și reprezentanții acestora. Această aspirație se bazează pe principiile egalității și cooperării [8]. Studiile de psihologie a dezvoltării, precum cele ale lui A.A. Rean și E.A. Prokofieva [5,7], subliniază faptul că vârsta adolescentină este sensibilă la dezvoltarea toleranței. În această perioadă se dezvoltă

emoționalitatea, empatia, comportamentul voluntar și asimilarea normelor etice. Toleranța nu este înăscută și nu se poate dezvolta fără o îngrijire intenționată. Este important să se insuflă idei de rezolvare pașnică a conflictelor și compromis de la o vârstă fragedă [9].

Toleranța și intoleranța nu sunt simple concepte abstracte, ci componente care stau la baza dezvoltării emoționale și sociale umane, începând cu vârsta preșcolară. Antinomiile toleranței și intoleranței sunt cele mai semnificative pentru caracteristicile comportamentale ale indivizilor în ceea ce privește relațiile sociale. În știința psihologică, este obișnuit să se considere aceste categorii în raport cu calitățile individuale și personale. Potrivit psihologilor G.U. Soldatova și L.A. Shaigerova [8] o personalitate intolerantă este caracterizată de un sentiment al propriului excepționalism, dorința de a transfera responsabilitatea către alții, anxietate crescută, nevoie de ordine și dorința de putere puternică. O persoană tolerantă este cea care se cunoaște bine și îi acceptă pe ceilalți. Manifestarea empatiei, altruismului și compasiunii sunt cele mai importante valori ale unei societăți tolerante și caracteristicile unui individ tolerant.

O analiză a literaturii științifice ne permite să identificăm patru abordări filosofice și metodologice principale pentru definirea termenului „toleranță”, fiecare dintre acestea merită o considerație separată.

Prima este abordarea axiologică, care definește toleranța ca un concept valoric. Cu toate acestea, S. G. Ilyinskaya observă că toleranța poate fi considerată o virtute numai atunci când contribuie la atingerea unor obiective semnificative pentru umanitate [6].

A doua abordare este ontologic-istorică, care consideră toleranța ca fiind una dintre modalitățile prin care diverse comunități coexistă de-a lungul istoriei. Această abordare este criticată pentru că își limitează adepții la descrierea unor exemple istorice de toleranță, ceea ce este insuficient pentru o justificare teoretică a acestui concept.

A treia abordare poate fi numită ideal-tipică, în care toleranța este prezentată ca un ideal moral spre care societatea ar trebui să tindă pentru o coexistență pașnică. Această abordare privește toleranța printr-o lentilă morală ce exclude indiferența și apatia, precum și prietenia și dragostea, deoarece acestea nu contribuie la apariția unor dezacorduri semnificative. Prin urmare, o persoană tolerantă, în teorie, ar trebui să își îndeplinească îndatoririle în ciuda convingerilor personale, ceea ce nu reprezintă o bază ideală pentru viață [10].

A patra abordare este conflictuală, în care toleranța este asociată cu o „luptă” în limitele normelor acceptabile, formată în procesul conflictului în sine. Din punct de vedere istoric, tocmai conflictele dintre culturi au facilitat adesea înțelegerea reciprocă, deoarece prin interacțiune, părțile au început să se înțeleagă mai bine, creând bazele toleranței necesare pentru o coexistență pașnică [6].

Conform psihologilor, adolescența este optimă și deosebit de importantă pentru dezvoltarea toleranței ca o calitate personală. La această vârstă se dezvoltă trăsături precum reflecția, empatia și motivația pentru învățare, precum și o dorință sporită de comunicare și activitate

socială. Drept urmare, adolescenții încep să manifeste un interes sporit pentru autocunoaștere, iar calitățile lor de determinare, perseverență, independență, spiritualitate și toleranță se consolidează. Tinerii de astăzi reprezintă un grup social care necesită o atenție specială din partea cercetătorilor, deoarece își dezvoltă noi valori și atitudini, confruntându-se cu dificultăți din cauza lipsei de modele de comportament tolerante într-un mediu social în schimbare.

În societatea modernă, caracterizată de instabilitate și diversitate, dezvoltarea unor atitudini tolerante în rândul adolescenților este necesară pentru a depăși manifestările de intoleranță. Nivelurile insuficiente de toleranță personală și psihofiziologică, precum și lipsa pregătirii psihologice pentru toleranță și înțelegere reciprocă, pot contribui la comportamentul agresiv la elevii de liceu. Agresivitatea, ca trăsătură de personalitate, poate întări intoleranța. Dezvoltarea toleranței la adolescenți este de o importanță critică, deoarece formează baza înțelegerii reciproce și a interacțiunii productive dintre oameni. Lipsa înțelegerii reciproce duce la creșterea conflictelor, neîncrederii și la scăderea intensității comunicării, precum și la autodistrugere. Agresivitatea îndreptată împotriva celorlalți subminează sentimentul de securitate și poate provoca frustrare. În schimb, interacțiunea bazată pe înțelegere reciprocă consolidează sentimentul de securitate și încrederea în sine, promovând dezvoltarea unor atitudini valoroase la individ [6].

Adolescența este asociată cu o multitudine de experiențe și schimbări emoționale care pot fi o sursă de stres. Este important să ne amintim că fiecare adolescent este unic, iar factorii de stres care afectează o persoană pot să nu declanșeze aceleași emoții la alta. În continuare evidențiem câteva cauze frecvente ale stresului pe care le pot experimenta adolescenții: volumul de predare și așteptările din partea profesorilor pot fi semnificative. O sursă comună de stres pentru adolescenți, teama de eșec la examene și dorința de a îndeplini așteptările celorlalți poate cauza anxietate și tensiune [5].

Adolescenții se străduiesc să se conformeze normelor și așteptărilor grupului lor social. Conflictele, problemele de prietenie și presiunea colegilor pot avea un impact puternic asupra sănătății mintale a adolescenților. Adolescenții își pun adesea la îndoială identitatea, obiectivele și viitorul. Incertitudinea în aceste chestiuni poate cauza sentimente de anxietate și tensiune.

Impactul rețelelor de socializare, resimțit din ce în ce mai mult de adolescenți, poate duce la autocomparare cu ceilalți și la nemulțumire față de sine. În plus, hărțuirea cibernetică poate deveni o sursă suplimentară de stres și anxietate [6].

Stresul prelungit și intens poate afecta serios sănătatea mintală a adolescenților. Consecințele potențiale sunt discutate mai jos: adolescenții stresați sunt predispuși la dezvoltarea depresiei și a tulburărilor de anxietate. Acestea pot fi însoțite de sentimente de deznădejde și depresie generală, afectându-le starea emoțională. Psihologii observă că adolescenții întâmpină adesea dificultăți în a-și controla emoțiile și sunt predispuși la anxietate ridicată, ceea ce le poate reduce succesul în comunicare și poate duce la intoleranță în

contactele sociale. În timpul adolescenței, are loc o divizare condiționată a celorlalți în grupuri de „noi” și „ei”, ceea ce poate contribui la dezvoltarea intoleranței: propriul grup este perceput pozitiv, în timp ce reprezentanții altor grupuri devin obiectul prejudecăților și chiar al agresiunii. O astfel de polarizare poate fi exprimată și prin utilizarea limbajului vulgar și a agresivității verbale, în special față de cei care aparțin altor culturi sau religii [6].

În acest sens, instituțiile de învățământ joacă un rol vital în promovarea toleranței. O sarcină cheie pentru educatori este de a dezvolta abilitățile adolescenților pentru o stimă de sine adecvată, responsabilitate socială și interacțiune respectuoasă. Este esențial ca sistemul școlar să creeze condiții pentru dezvoltarea unor atitudini tolerante prin procesul educațional, evenimente de grup și activități extracurriculare. Adolescenții moderni trebuie să recunoască interdependența globală a oamenilor, să respecte drepturile și tradițiile celorlalți și să își găsească locul în societate fără a încălca drepturile celorlalți [5].

Printre metodele de cultivare a toleranței se numără munca în grup, prelegerile, discuțiile și sesiunile de instruire. În ultimii ani, sesiunile de instruire interactive au devenit deosebit de populare, deoarece permit adolescenților să dezvolte abilități flexibile de comunicare, respect față de ceilalți, deschidere și capacitatea de a menține relații pozitive. Jocurile, cum ar fi jocurile educative, competitive și de echipă, contribuie, de asemenea, la dezvoltarea toleranței, la consolidarea coeziunii și a sentimentului de responsabilitate colectivă. Activitățile de muncă, inclusiv proiectele comune și

asistența acordată celor aflați în nevoie, reprezintă o altă modalitate de a cultiva toleranța și asistența reciprocă. Conviețuirea într-un cadru de clasă poate fi, de asemenea, un factor important în formarea relațiilor de toleranță, influențând dezvoltarea personală și adaptarea socială a adolescenților [11].

În concluzie, se poate observa că promovarea toleranței la adolescenți este una dintre cele mai importante sarcini ale mediului educațional modern. Adolescența este o etapă cheie în care se pun bazele dezvoltării personalității, inclusiv capacitatea de a-i înțelege și accepta pe ceilalți. În condiții de creștere a dezinunirii sociale și de varietate de diferențe culturale, capacitatea de toleranță devine o caracteristică integrantă a adaptării sociale de succes. Cultivarea eficientă a atitudinilor tolerante necesită o abordare sistemică care include metode educaționale și de dezvoltare: instruire interactivă, lucru în grup, jocuri și activități care promovează calități precum respectul reciproc, flexibilitatea comunicării și înțelegerea diverselor perspective și culturi. Nu doar programele educaționale, ci și un mediu colaborativ în care adolescenții pot exersa abilități de comunicare respectuoase și constructive sunt cruciale.

Astfel, educația cuprinzătoare privind toleranța oferă adolescenților o bază pentru interacțiuni pozitive, ajută la evitarea conflictelor și promovează dezvoltarea personală. Această abordare nu numai că reduce agresivitatea și prejudecățile, dar creează și condițiile pentru o dezvoltare armonioasă și responsabilitate socială, esențiale pentru viața viitoare în societate.

Referințe bibliografice:

1. BANDURA, Albert. *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1977. ISBN 978-0138167448.
2. DAVIS, Mark H. *Empathy: A Social Psychological Approach*. Boulder: Westview Press, 1994.
3. OLWEUS, Dan. *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Oxford: Blackwell, 1993.
4. GOLEMAN, Daniel. *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books, 1995.
5. REAN, A.A., SHEVCHENKO, A.O., STAVTSEV, A.A. (2024). Development and testing of the questionnaire of dispositional tolerance of personality. *Eksperimental'naya psikhologiya. Experimental Psychology*, 17(2), 217–228.
6. КУЗНЕЦОВА Л.Э. Влияние толерантности на проявление агрессии старшеклассниками в межличностном общении / Л.Э. Кузнецова // Молодой ученый. – 2017. – №5 (139). – С. 402–405
7. ПРОКОФЬЕВА, Е.А., ЧМЕЛЕВА, Е.В. (2013). Взгляды Н.И. Пирогова на воспитание детей. *Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Серия IV: Педагогика. Психология*, (4), 102–111
8. СОЛДАТОВА, Г.У., ШАЙГЕРОВА, Л.А., ШАРОВА, О.Д. (2000). *Жить в мире с собой и другими: Тренинг толерантности для подростков*. Москва: Изд-во «Генезис».
9. СПИЦЫНА, О.А. Формирование межличностной толерантности у младших школьников в условиях общеобразовательной школы. В кн.: *Актуальные проблемы модернизации высшего педагогического образования. Материалы Всеросс. науч.-практич. конф., посвящ. 65-летию Шадринского государственного педагогического ун-та (22 октября, 2004 г.)*. (С. 336–341). Шадринск: Изд-во Шадринского государственного педагогического ун-та.
10. ЗУЛЬКОРНЕЕВА Л.И. Понятие «толерантность» в современной науке: критерии и индикаторы / Л.И. Зилькорнеева // Молодой ученый. – 2015. – №3(83). – С. 1000–1002
11. Малкова Е.Е. Возрастная динамика проявлений тревожности у школьников / Е.Е. Малкова // *Вопросы психологии*. – 2009. – №4. – С. 24–32. EDN NAVCYJ